

ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ ДО МАТЕРИНСТВА У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті розглянуто проблеми розробки програм та освітніх курсів з вивчення материнства та реалізації цих курсів у вузівському освітньому просторі. Виділено основні блоки готовності до материнства в юному віці. Особливу увагу у статті автор приділяє проблемам юних вагітних, факторам, що сприяють ранньому початку статевих стосунків, а також факторам, які перешкоджають формуванню адекватного материнства.

Ключові слова: демографічна криза, материнство, готовність, батьківська компетенція, статеві ідентифікація, інфантилізм, незрілість особистості.

В статье рассматриваются проблемы разработки программ и образовательных курсов по изучению материнства, а также реализации этих курсов в вузовском образовательном пространстве. Выделены основные блоки готовности к материнству в юном возрасте. Особое внимание в статье автор уделяет проблемам юных беременных, факторам, которые способствуют раннему началу половых отношений, а также факторам, которые препятствуют формированию адекватного материнства.

Ключевые слова: демографический кризис, материнство, готовность, родительская компетенция, половая идентификация, инфантилизм, незрелость личности.

The article deals with problems designing programmes and educational courses devoted to studying maternity and also the realization and usage of these courses in the sphere of higher education. Main groups of readiness for the maternity in the young age were highlighted. The author pays special attention to the problems of the young girls, who are pregnant, and factors which promote early

beginning of sexual relationships, and also to the factors that prevent forming adequate maternity.

Key words: demographic crisis, maternity, readiness, parental competence, sexual identification, infantilism, immaturity of the personality.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій.

Необхідність формування відповідальності до материнства з юного віку продиктована суперечністю між гостротою демографічних проблем, пов'язаних із падінням народжуваності, великою кількістю розлучень серед юних пар та лавиноподібним зростанням кількості дітей-сиріт за живих батьків, із збільшенням кількості випадків жорстокого поводження з дітьми, а також нерозробленістю психолого-педагогічної та соціальної допомоги родині, а насамперед юній матері. Аналіз зазначених фактів свідчить про актуальність і своєчасність проблеми формування готовності до материнства у студенток вищих навчальних закладів. Наша позиція ґрунтується на тому, що саме в юному віці молоді притаманна підвищена зацікавленість статевими стосунками.

Проблемам молоді та необхідності формування готовності до материнства ще до народження дитини в підлітковому та юному віці, присвячено роботи Г. Г. Філіпової, В. Й. Брутмана, О. С. Батуєва, Д. В. Віннікот, Є. В. Матвєєвої, С. О. Кошапової, Т. А. Долб'як-Воробей. Іноземні фахівці також занепокоєні проблемою ранньої вагітності, (Р. Е. Treffers, Cynthia C. Harper, Wayne C. Shields, Н. Dryburgh та ін.) про що свідчать численні дослідження різних установ, міжнародних організацій та фондів.

Метою статті є обґрунтування необхідності акцентування уваги на вихованні відповідальності до материнства у системі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Материнство вивчається в руслі різних наук: історії, культурології, медицини, фізіології, біології поведінки, соціології психології, педагогіки. Кожна наука вивчає і визначає материнство, виходячи зі своїх цілей та завдань. Зацікавленість комплексним

вивчення материнства з'явилась досить недавно. Але на сьогодні єдиного визначення поняття «материнство» не існує.

Г. Г. Філіпова розглядає материнство як психосоціальний феномен, як забезпечення умов для розвитку дитини, як частину особистісної сфери жінки [8, с. 79]. В. Й. Брутман визначає материнство як одну з соціальних жіночих ролей, на вміст якої детермінувальний вплив здійснюють суспільні норми та цінності [1, с. 59-69]. Ф. Ховарт визначає материнство як особистісні якості жінки, її біологічні та психологічні особливості, котрі жінка має в собі, як художню здібність, подібну до природженого хисту.

Для цілісного розуміння материнства необхідно визначити функції, притаманні матері.

Більшість авторів (В. Й. Брутман, О. С. Батуєв, Д. В. Віннікот, С.А. Мінюрова, І. Ю. Хамітова), які досліджують питання відповідального ставлення молоді до материнства, вважають, що воно формується протягом усього життя. На процес формування впливають як біологічні, так і соціальні фактори, оскільки готовність до материнства, з одного боку, має потужну інстинктивну основу, а з іншого, виступає як особистісне утворення, в якому відображається увесь попередній досвід її стосунків з власними батьками, однолітками, батьком дитини та іншими людьми [4; 1].

Будь-яка жінка, бажає вона того чи ні, невідривно пов'язана і з своєю матір'ю. Готовність чи неготовність до материнства зумовлюється тим, наскільки гармонійним був той зв'язок. Якщо дівчина була бажаною дитиною для своєї матері і не відчувала себе в родині непотрібною, зайвою та самотньою, то, зростаючи, вона, як правило, не має проблем, створюючи власну родину. З самого дитинства між донькою та матір'ю відбувається неусвідомлена трансформація досвіду, закладається основа жіночої поведінки, а також уявлення про базові життєві цінності [6, с. 76-78]. Хотілося б, щоб майбутня мати вбачала своє призначення та сенс життя саме в материнстві.

Зміст когнітивно-операційного блоку складається із знань дівчини про свої материнські функції, уявлень про психофізіологічні особливості вагітності, обізнаність про пологи та особливості виховання, розвитку та догляду за дітьми.

Блок соціально-особистісної готовності до материнства включає розвиток статевої ідентифікації жінки, настанови, спрямовані на стратегію виховання дитини, уявлення про важливі для розвитку немовляти особистісні якості матері, позитивне ставлення до своєї ролі, усвідомлення відповідальності за розвиток дитини, готовність долати труднощі, пов'язані з народженням та вихованням дитини.

Дівчина повинна бути проінформованою про ті глибинні зміни, які відбуватимуться в її організмі протягом вагітності як у фізіологічному, так і у психологічному плані для того, щоб вона змогла зробити все від неї залежне для нормального протікання вагітності.

Відповідальність за дитину – елемент усвідомленого материнства. Свідоме материнство – це, перш за все, відмова від настання стихійного материнства. Свідоме материнство, окрім бажання мати дітей, полягає ще й в осмислюванні, в позитивному ставленні до тих нових обов'язків, до того нового життя, у яке вступає жінка, коли вирішує стати матір'ю. Велике значення мають ті мотиви, якими керувалася жінка, вирішуючи питання про народження дитини, та які саме міркування викликають у неї бажання стати матір'ю [2, с. 83-91].

На рівень готовності до материнства впливають різні фактори, у тому числі й ступінь психофізіологічної зрілості. Велике значення має вік жінки. Вчені стверджують, що вік від 15 до 18 років не є сприятливим для народження дітей ні у фізіологічному, ні у психологічному плані. Так, Е. Фенвік, автор «Настільної книги для батьків», стверджує, що жінка, молодша 18 років ризикує народити мертву або недоношену дитину [9, с. 302].

У дівчат у віці 19-21 рік організм сформований для народження дітей, але для цього характерним є те, що, більшість дівчат займаються навчанням, що є головним мотивом обмеження народжуваності в цьому віці [5, с. 47]. Першорядне значення має освіта, оволодіння спеціальністю, щоб у майбутньому мати гідне робоче місце.

Т. А. Долбик-Воробей у ході проведених досліджень встановила, що для студентської молоді характерною є сімейна дезорганізація, котра веде до послаблення почуття батьківських обов'язків. У зв'язку з цим важливою проблемою стає народження дітей у молодих сім'ях. Студентські сім'ї, які мають дітей, стикаються з великими труднощами, наприклад, поєднання навчання з розв'язанням проблем облаштування побуту родини та виховання дітей [3, с. 78-83].

Таким чином, період з 19 до 23 року також не є досить сприятливим для народження дітей у тому плані, що для дівчини на даному етапі головною метою є отримання освіти, а не народження немовляти.

У 23-26 років дівчата в основному визначаються у професійному плані. Відбувається усвідомлення того, що мети навчання досягнуто, тому вже час створювати сім'ю і народжувати дитину. В. С. Корсако вважає, що 24-27 років - найкращий вік для народження первістка. Вчені-медики також вважають цей вік найсприятливішим для народження дітей.

Оскільки материнство в підлітковому віці є складним випробуванням та протікає в умовах функціональної, психічної, фізіологічної та соціальної незрілості. Психічний драматизм цієї ситуації полягає, перш за все, у неможливості швидкого прийняття ролі дорослої та відповідальної людини, через те що дівчина відчуває психічне перевантаження, в неї знижується спроможність ефективно виконувати материнську функції.

Проведений аналіз наукових публікацій та досліджень, присвячених означеній проблемі, дозволяє виділити характерні риси ювеніального материнства:

- незрілість особистості, що ускладнює процес формування материнського ставлення та прихильності до дитини;
- недорозвиненість відчуття дорослості, Я-концепції, процесів ідентифікації з власною матір'ю, дефектні стосунки з однолітками, низький рівень когнітивної сфери;
- деформація особистісного розвитку матері-підлітка, що відбулася протягом вагітності;
- репродукція досвіду батьківської родини через модель материнства власної матері;

Материнство, маючи низький соціальний статус у сучасному суспільстві, не розкриває перспектив матері-підлітка і приводить до сплюснення мотиваційних основ материнства. Таким чином, з настанням вагітності неповнолітні дівчата опиняються в ситуації повної, тривалої психічної та соціально-економічної залежності від батьків, вимушеної ізоляції від однолітків та звичного кола спілкування, сумнівної перспективи подальшого особистісного розвитку, майбутнього сімейного життя, можливості отримати освіту та вибір професії, що забезпечують умови для гармонійного розвитку матері і дитини.

Однак можна стверджувати, що само по собі неповнолітнє материнство не може виключно розглядатися як проблема. Не вік, а маргінальність середовища та недостатнє забезпечення психолого-педагогічної допомоги не дозволяють юній матері адаптуватися та виробити для себе та своєї майбутньої дитини позитивний життєвий сценарій.

Висновки. Отже постає необхідність комплексної роботи педагогів із профілактики підліткової вагітності. Грамотні, кваліфіковані програми гендерного виховання в навчальних закладах, зорієнтовані на молодь, молоду сім'ю, на нашу думку, допоможуть мінімізувати негативні наслідки, пов'язані із зміною соціальних норм у сексуальній сфері молоді. Таким чином, питання статевого виховання та сексуальної педагогіки сьогодні набувають особливої актуальності.

Перед педагогами постає завдання розробки програм та освітніх курсів із вивчення материнства, до структури яких необхідно включати теоретичні та практичні компоненти, спрямовані на формування орієнтацій на немовля та материнство, як загальну, найвищу цінність молоді. Означене вважаємо предметом наших подальших наукових пошуків.

Література

1. Брутман В. И. Динамика психического состояния женщины во время беременности и после родов / В. И. Брутман, Г. Г. Филиппова, И.Ю. Хамитова. // Вопросы психологии. - 2002. - №1. с. 59-69.
2. Гурко Т.А. Опыты сексуальных отношений, материнства и супружества несовершеннолетних женщин / Т. А.Гурко // Социс. - 2002. - № 11.
3. Долбик-Воробей Т.А. Студенческая молодежь о проблемах брака и рождаемости / Т. А. Долбик-Воробей // Социс.- 2003. - №11. - с. 78-83.
4. Минюрова С. А. Диалогический подход к анализу смыслового переживания материнства / С. А. Минюрова, Е. А Тетерлева. // Психологический журнал. - 2002. - №5. - с. 63-75.
5. Мухина В.С. Механизмы формирования ценностных ориентации и социальной активности личности / В. С. Мухина. - М., МГПИ, 1985.
6. Орлевская М. Я хочу ребёнка / М. Орлевская. // Счастливые родители. - 2004. - №3. с. 76-78.
7. Филиппова Г. Г. Трудная радость материнства. / Г. Г. Филиппова // Семья и школа.- 2001. - №1-2.
8. Филиппова Г. Г. Психология материнства. Г. Г. Филиппова. М., 2002.
9. Фэнвик Э. Настольная книга для родителей. / Э. Фэнвик Л., 1995.